

MARGARET RANDALL • Aklımdaki Che

MARGARET RANDALL 1936'da New York'ta doğdu. 1960'lı yıllarda sekiz yıl boyunca iki dilde yayımlanan, dönemin edebiyat çevrelerinde önemli bir etkisi olan *El Corno Emplumado/The Plumed Horn* dergisinin kurucularından biri oldu. Toplumsal olaylara karşı her zaman duyarlı olan Randall, Beat Kuşağı'nın içinde yer aldı, 1968 öğrenci hareketlerine destek verdi, Küba Devrimi'nin savunucularından oldu, Nikaragua'da Sandinistaları destekledi, Vietnam Savaşı'nda Vietkonglar'la birkaç ay geçirdi. ABD'ye döndüğü 1984 yılında, eserlerinde kullandığı bazı ifadelerin "Birleşik Devletler'in düzenini bozması" gibi suçlamalarla aleyhinde dava açıldı, dava 1989'da lehine sonuçlandı. 1994'e kadar ABD'nin çeşitli üniversitelerinde dersler veren Randall, 1990'da siyasi baskıya maruz kalan yazarlara verilen Lillian Hellman ve Dashiel Hammet Ödülü'ne, 2004'te PEN New Mexico'nun verdiği Dorothy Doyle Yazarlık ve İnsan Hakları Aktivizmi Yaşam Boyu Başarı Ödülü'ne layık görüldü. Birçok kitabı ve makalesi bulunan feminist şair, yazar, fotoğrafçı ve aktivist Randall'ın Türkçeye çevrilen eserleri şunlardır: *Sandino'nun Kızları: Nikaragua Halk Devriminde Kadınlar* (çev. Mehmet E. Yurtçu, Metis, 1985), *Küba'da Kadınlar* (çev. R. Şen Sürer, Akademi Yayın, 2010).

Che on my mind

© 2013 Duke University Press

Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2374 • Bugünün Kitapları 209

ISBN-13: 978-975-05-2038-9

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MARGARET RANDALL

Aklımdaki Che

Che on my mind

ÇEVİREN Kıvanç Koçak

*Bu kitap Roxanne Dunbar-Ortiz için,
anlamalı sohbetlere, her zaman teşekkürlerimle...*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
BİZE CAN VEREN BİR ÖLÜM	11
İKİNCİ BÖLÜM	
GÜNDELİK HAYATTA YAŞAMLARIMIZIN KESİŞTİĞİ KÜBA'DA	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÇOKLU PRİZMALAR	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
BİRBİRİYLE ÇELİŞEN HİKÂYELER	45
BEŞİNCİ BÖLÜM	
"KÜBA'DA SOSYALİZM VE İNSAN"	53
ALTINCI BÖLÜM	
HASSAS KALP VE TİTİZ AHLÂKİ DEĞER	63
YEDİNCİ BÖLÜM	
EROTİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİ	71

SEKİZİNCİ BÖLÜM	
BU ADAM NASIL BÖYLE OLDU?	81
DOKUZUNCU BÖLÜM	
CHE VE FİDEL	91
ONUNCU BÖLÜM	
CHE VE HAYDEÉ	99
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
İKTİDARI KULLANMA, DAYANIŞMAYI KULLANMA	115
ON İKİNCİ BÖLÜM	
CEVABI OLMAYAN SORU	125
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SAVAŞ VE BARIŞ	129
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
DEVİRİM VE DİN	149
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	
GÜNÜMÜZ EYLEMCİLERİ İÇİN CHE’NİN MİRASI	161
ON ALTINCI BÖLÜM	
ŞİİR ÇEMBERİ KAPATIR VE SONSUZ ÇEMBERLER AÇAR	173
KAYNAKÇA.....	179

TEŞEKKÜR

Bu kitaba bir ömürlük okumalar, sohbetler, duygu ve ilk elden deneyimler girdi. Hayatımın bu noktasında hatırlayamayacağım, hatta bahsedemeyeceğim kadar çok sayıda etkileşim ve insan var. Yazma sürecindeki önemli katkıları ve görüşleri için Mark Behr, John Beverley, Louis Bickford, Sarah Brooks, Barbara Byers, Sabra Moore, Wolfram Morales, V.B. Price, Gregory Randall, Tineke Ritmeester, Greg Ruggiero, Robert Schweitzer, Susan Sherman ve Richard Vargas'a şükran doluyum. Ayrıca Duke Üniversitesi Yayınları'ndaki editörüm Gisela Fosado ile yorumları ve önerileriyle metni zenginleştiren iki anonim okura da çok minnettarım.

Ölü Che kendisini ele geçirenlerle okul binasında,
Vallegrande-Bolivia, 9 Ekim 1967.
(Foto: Freddy Alborta)

BİZE CAN VEREN BİR ÖLÜM

Buda, Muhammed, Marx, Meryem Ana ya da Nasıralı İsa gibi isimler hariç Ernesto Che Guevara duygusal ikonografimizde eşsiz bir yer kaplar. Günümüzde hâlâ –otuz dokuz yaşında ölmesinin üstünden daha yarım yüzyıl geçmedi– gezegenimizin en uzak köşelerindeki inançlı devrimciler için de, apolitik gençler için de eşit ölçüde saygıdeğer bir figür o. Herkes onda karşı çıkmanın ve direnişin bir simgesini görüyor. Mitlere sarıp sarmaladığımız birçok insana yaptığımız benzer biçimde uzmanlar ve devrinin geçmediğini düşünenlerle, tapınanlar ve aleyhinde konuşanlar gibi, söz konusu adama daha incelikli bir bakışı göz ardı etme eğilimindeyiz.

Onun yaşadığı dünyayı hatırlayacak kadar yaşlıyım. Ben, o dünyanın bir parçasıydım ve hâlâ da bir parçam olmaya devam ediyorum. Bu, politik ya da ekonomik bir inceleme olmayacak; bu tip analizlerin gözlemlerimi pekiştirecek yerlerdeki kullanımları dışında. Bu, bir çağa ve o çağın en iyi temsil eden figüre dair bir şairin anımsadıkları. Bu kafa yormalar devrimci değişimi tekrar düşünmemize ve tarihin bir yeniden değerlendirilmesinin bu değişime ulaşmada nasıl

daha verimli olabileceğinin işaretlerini görmemize yardımcı da olabilir.

Bu, Che'nin nasıl olup da aklımdan çıkmadığının öyküsü. Adına, Hoagy Carmichael ve Stewart Gorrell'in eski ezgileri "Georgia on My Mind"ı taklit ederek *Aklımdaki Che* diyorum. Anımsatmak istediğim şey o ruh ve başıboş, avare ritim: Bir o yana, bir bu yana doğru hareket eden; bir şu, bir bu niteliği ele alan; ipleri tamamen hafızaya ve biçimlenmesine Che'nin yardımcı olduğu bilince bırakan.

Bu notlarda Guevara'nın öncelikle olağanüstü bir insan olduğunu hatırd tutmak istiyorum. O, başkalarının acılarını derinden duyuyordu ve bütün toplumsal ikiyüzlülüğü, açgözlülükten kaynaklanan bütün kurumsal suçları ve kötü kalpliliğin yol açtığı istismarı yok etmeye çalışıyordu. Şüphesiz kendisini milyonların sevgilisi olarak cisimleştiren, nasıl biri olduğunu söylüyorsa tam da öyle olmasındaki şaşmaz yeteneğiydi. Che'de sözler ve eylemler birdi. Yaptıkları, söyledikleriyle tutarlıydı. Kurumsal suçların, hükümetlerin hokkabazlıklarının ve ahlâki değerlerin yozlaşmasının her geçen gün daha da aşikâr olduğu ve adeta salgın haline geldiği bir dünyada, onun prensipleri ışıltıyor.

Enternasyonalizminden kaynaklanan enerjisi, tıpkı hayat-tayken olduğu gibi hâlâ sıcaklığını koruduğundan Che'nin imgesi basit bir metaforun ötesindedir. Onun miti birbirine hiç benzemeyen kültürlerde canlı kalmıştır. Ne var ki, bu mit, dostları kadar düşmanları tarafından da örülmüştür. Che'nin imgesi, sözleri, değerleri, amaçları, başarıları ve başarısızlıkları, hepsi, uğruna öldüklerini olduğu kadar en derinden nefret ettiklerini de sembolize etmiştir.

Che'nin hayattaki en meşhur görüntüsü, üzerinde tek yıldız olan siyah bir bere takmış ve uzaklara bakarkenki fotoğrafı 5 Mart 1960'ta şans eseri çekilmişti. *Le Coubre* adlı bir Belçika yük gemisi Havana limanında infilak etmiş, seksen

Kübalı hayatını kaybetmişti. Che, düzenlenen toplu cenaze törenine katılmış ve tam mikrofonların bulunduğu platform kenarına çıktığı sırada, Alberto “Korda” Diaz peş peşe iki tane 35 mm’lik kare çekmişti. Bu ikonik görüntü tüm gezegende dolaştı; posterlerde, kıyafetlerde ve hatta Smirnoff votka reklamlarında bile yer aldı.¹

Öldürülmesinden neredeyse kırk beş yıl sonra, kendini feda etmesini birileri hâlâ gurur ve nostaljiyle hatırlarken, bazıları “Kurtulduk, şükürler olsun” diyor. Daha da çok sayıda insanın onun kim olduğuna dair belli belirsiz fikri var ya da hiçbir fikri yok. Yine de, bir Küba mahzeninde korunan kesilmiş ellerinin groteskliğinden hakkında yazılmış yüzlerce biyografiye, teze ve şiire; duvarlara sprey boyayla çizilmiş çehresinden ya da hemen tanınan yüzünün Kahire’den Siem Rieap’a, Napoli’den kendi memleketi Arjantin-Rosario’ya kadar her yerdeki çarşılarda satılan ucuz tişörtlere basılmış milyonlarca kopyasına kadar Che yeryüzündeki her dilde bilinen bir isim.

Bu ismi nasıl aldığı birkaç satırı hak ediyor. Ernesto Guevara’nın doğduğu ülkede, İngilizcedeki “Buddy”, “Dude” ya da benzer diğer kullanımlarda olduğu gibi, bütün genç erkeklere kısaca seslenmek yaygındır. Guevara, Arjantin’de genç bir erkeksen, babasının adını almış en büyük oğlan çocuğu olarak, Ernesto ya da Ernestito’ydu. Çocukluğu ya da ilköğrenimi sırasında dönem dönem farklı lakaplarla anıldı.

1 Önceleri Küba’nın ünlü modacılarının, daha sonraysa Fidel’in kişisel fotoğrafçısı olan Korda, Che’nin yüzünü kalabalıktan ayırmış, fotoğrafı basmış ve karanlık odasının duvarına asmıştı. Zamanla bu fotoğrafın kopyalarını arkadaşlarına vermeye başladı. Fotoğrafın geniş kitlelere yayılmasının sorumlusu İtalyan bir yayıncı olan Gian-Giacomo Feltrinelli’ydi. Smirnoff votka fotoğrafı kullanınca, Korda dava açtı ve –Küba’daki tıbbi sisteme bağışladığı– elli bin İngiliz poundu tazminat kazandı. Fotoğrafının çıkar amaçlı olmadığını, devrimci sebepler çerçevesinde çoğaltılmasında sakınca bulunmadığını ifade ediyordu. Her durumda, ticari ürünlerin satışı için kullanılmasının istemiyordu. Trisha Ziff (ed.), *Che Guevara: Revolutionary and Icon*, New York, Abrams Image, 2006, s. 23-24.